
This constitutes the predicament and the dynamo of cross-cultural communication, and points to that of communication in general.

REFERENCES

1. Lyons, J. (1995). *Linguistic semantics*. New York: Cambridge University Press
2. Gernsbacher, M. A., Robertson, R. R. W., & Werner, N. K. (2001). The costs and benefits of meaning. In D. S. Gorfein (Ed.), *On the consequences of meaning selection: Perspectives on resolving lexical ambiguity* (pp 119–137). Washington, DC: American Psychological Association.

КОРОЛЬ ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА,

к. пед. н., доцент, завідувачка кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ЖАНРОВІ АСПЕКТИ ІНОЗЕМНОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Вступ. Проблема академічного дискурсу, який реалізується у сфері вищої освіти, забезпечуючи соціалізацію суб'єктів професійної підготовки, та його жанрових різновидів нині перебуває на вістрі наукових зацікавлень.

Теоретичні засади сучасного дискурсознавства різноаспектно розкрили у своїх працях Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, А. Белова, М. Вебер, Ст. Гайда, А. Єрмоленко, О. Ільченко, В. Карасик, В. Кубрякова, Л. Куликова, М. Олешков, М. Макаров, Л. Матусевич, О. Морозова, О. Падучева, Г. Почепцов, Т. Радзієвська, В. Різун, К. Серажим, О. Селіванова, К. Сєдов, В. Чернявська, І. Штерн, С. Baudelot, D. Bemford, A. Cros, T. van Dijk, R. Patterson, R. Piazza, D. Tannen, P. Thompson,

J. Swales, A. Weideman та багато інших вітчизняних і закордонних лінгвістів. Окремі положення жанрології дискурсу аргументували Т. Анісімова, Л. Балацька, В. Дементьєв, Г. Істоміна, Н. Лебедева, Л. Рябих, І. Шевченко, Т. Яхонтова.

Спираючись на вивірену концептуальну базу лінгвогенології, розглядаємо академічний дискурс (АД) в контексті базового поняття „дискурс”, сфера побутування якого охоплює лінгвістику, теорію комунікації, семіотику, педагогіку, філософію, інші науки, а сутність віддзеркалена в численних теоретичних експлікаціях.

Так, Ф. Бацевич називає дискурсом тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, який виявляється в усній / писемній / паралінгвальній формі в межах певного каналу спілкування та, регулюючись стратегіями і тактиками учасників, тематикою спілкування, має за результат формування різноманітних мовленнєвих жанрів (Бацевич,).

У монографії К. Серажим дискурс визначено як складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними й іншими чинниками, по-друге, має „видиму” – лінгвістичну (зв’язний текст / його семантично-значущий та синтаксично завершений фрагмент) та „невидиму” – екстралінгвістичну структуру (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту), по-третє, характеризується спільністю світу, який „вибудовується” впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо). За образним висловленням ученої, дискурс – це життя тексту в нашій свідомості, це нашаровування інформації, яку ми отримуємо з цього тексту, і нашого знання про обставини, спонуки, його

породження та ментально-чуттєве інформаційне поле нашого „Я” (Серажим, 2002).

Структурні та стилістичні розбіжності організації науково-професійного тексту, окремішність терміносистем увиразнили на перетині наукового та освітньо-педагогічного контекстів особливий феномен – академічний дискурс, сутність якого розглядається з різних позицій.

Зосібна Н. Сушкова потрактовує АД як складне утворення, певний соціокультурний тип мовленнєвої взаємодії, при якому проходить живе спілкування в межах вищого навчального закладу між учасниками, які грають певні соціальні ролі (наприклад, лектор, викладач, студент), а метою якого є передавання інформації, необхідних знань (Сушкова, 2009).

Л. Куликова постулює, що АД – це нормативно організована мовленнєва взаємодія, яку вчена розглядає в сукупності лінгвістичного й екстралінгвістичного контекстів. АД оперує системою професійно-орієнтованих знаків і статусно-рольових характеристик учасників (Куликова, 2006).

Відмітною ознакою академічного дискурсу слушно вважається взаємодія мовців, об’єднаних гуртовою інституційною територією, статусно-рольовими правилами поведінки, особливим добром комунікативних стратегій і тактик, у межах ієрархічно зорганізованого комунікативного середовища (Пилипенко, 2007), результатом якої є не лише засвоєння суспільних та фахових знань, а й засад комунікативної поведінки (Маслова, 2013).

Природно, що локаціями аналізованого типу дискурсу постають заклади вищої освіти, де, поряд з іншими дистинктивними ознаками, увиразнюються мовна (рідномовний / іноземномовний АД) та жанрова приналежність. Означена диференціація видається сутнісною, оскільки саме в середовищі вищої школи іноземномовний академічний дискурс дістав перспективи свого інтенсивного розвитку, пов’язані з тенденціями

інтернаціоналізації діяльності вітчизняних університетів, безпрецедентним розширенням доступу до наукових джерел, реалізацією міжнародних проєктів, участю викладачів та студентів у програмах академічної мобільності, закордонних стажуваннях тощо.

Однак, попри значну кількість наукових студій, жанровий діапазон іноземномовного академічного дискурсу, його дистинктивні ознаки наразі залишаються недостатньо вивченими.

За мету наукової розвідки ставимо теоретичне осмислення жанрового підходу до іноземномовного академічного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із фундаторів теорії мовленнєвих жанрів є М. Бахтін, розвиваючи ідеї В. Волошинова про соціально-подієвий статус висловлень, довів, що мовленнєвий процес моделюють відносно стійкі тематичні, композиційні та стилістичні типи висловлень, засвоювані мовцем у ході комунікативної діяльності у вигляді певних жанрових форм (М. Бахтін, 1979).

За переконаннями вченого, ми говоримо іншими мовами, послуговуючись жанрами, котрими оперуємо майже так само вільно, як у рідномовному спілкуванні, навіть якщо не здогадуємося про них (М. Бахтін, 1979).

Відтак у науковій парадигмі започаткувався підхід, прихильники якого розглядають мовленнєві жанри як вербалізовані ситуації соціальної взаємодії в межах сфер життєдіяльності, зокрема й академічної. Результатом дискурсивної діяльності в академічному середовищі є текстотворення за правилами, прийнятими в комунікативній сфері інституції вищої освіти.

У дискурсологічних студіях зауважено, що АД побутує в мовленнєвих жанрах – конвенційних категоріях дискурсу (С. Miller, 1994); одиницях мовлення як системно організованої репрезентації мови, дискурсивних інваріантах, зразках ідеальної природи, що характеризується

певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором лексико-фразеологічних, граматичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями (Селіванова, 2003).

При цьому в АД наявні не лише властиві йому специфічні жанри, а жанри як фрейми мовно-соціальної поведінки та спілкування, або формати побутування такої поведінки невіддільні від дискурсу (Т. Яхонтова, 2009).

Процес і результат продукування іноземномовного академічного дискурсу, таким чином, доцільно розглядати крізь призму жанрового підходу, який ґрунтується на розумінні студентами основних правил, моделей, стратегій, мовних засобів певного жанру та створення на цій основі власного дискурсу.

Оскільки оволодіння тим чи тим жанром академічної комунікації корелює з формуванням іноземномовної комунікативної компетентності, категорія жанру актуалізується у вигляді класифікацій, переліків, описів вербальних ознак типологізованих елементів тощо. Б. Ліндберг, Н. Сушкова увиразнюють такі мовленнєві жанри академічного дискурсу, як лекція, дискусія, семінар, колоквиум, інтерв'ю, порада, консультація, індивідуальне заняття викладача зі студентом, презентація, лабораторне заняття (Lindberg B., 2001; Сушкова, 2009).

До кола мовленнєвих жанрів академічного дискурсу відносять захист дисертації, навчальну та довідникову літературу, тези доповіді, статтю, монографію (К. Серажим, 2002).

Жанрами академічного дискурсу слушно вважати анотацію, реферат, судження, інтерпретування, коментар, повідомлення, огляд літературних джерел, рецензію, відгук, твір, есе, презентацію виступу, методичні вказівки, силабус, текст навчальної екскурсії, тест, співбесіда, опитування, звіт, електронну кореспонденцію тощо. Наведені для прикладу складники таксономії посвідчують відмінні погляди на жанрові утворення

Кожен із жанрів іноземномовного АД потребує, по-перше, своєї ніші в таксономії жанрів академічного дискурсу, по-друге, чіткої описової характеристики. Формулюючи дескриптори окреслених жанрів, доцільно звернутися до аналізу реалізованої в ньому академічної комунікативної ситуації, її структурних складників: адресантно-адресатних узаємин, мети, ситуації спілкування тощо. Таким компонентам властивий особливий прагматичний потенціал.

Дослідниця жанрового прагматичного потенціалу Т. Шмельова сконцентрувала наукові пошуки довкруг розроблення паспорта / анкети жанру та запропонувала жанротвірні критерії, як-от:

1. Комунікативна мета, відповідно до якої диференційовано:
 - інформативні (запит на певну інформацію, її підтвердження / спростування);
 - імперативні (наказ, інструкція, застереження, розпорядження, прохання, заклик, обіцянка);
 - оцінні (похвала, комплімент, несхвалення, осуд);
 - етикетні (привітання, прощання, подяка, вибачення та ін.) типи.
2. Концепція автора (адресанта), тобто власне мовця і того, хто сприймає мовлення;
3. Концепція адресата (врахування особливостей мовних особистостей учасників комунікативної інтеракції);
4. Диктумний зміст (зміст події), який виявляє жанрове розмаїття та накладає обмеження при відборі світоглядної інформації;
5. Чинник комунікативного минулого (ретроспектива);
6. Чинник комунікативного майбутнього;
7. Параметр мовного втілення жанру (добір лексичних, граматичних, стилістичних засобів, стратегій і тактик тощо) (Т. Шмельова, 1975).

Т. Шмельова наголошує на тому, що аналіз мовної реалізації параметрів значною мірою поєднує мовленнєвий жанр з мовним

простором і знадобою диференціювати мовленнєві засоби відповідно до вербальних запитів (там само).

Вирізнені жанротвірні виміри корелюють з атрибутами комунікативної ситуації, викристалізованими у наукових міркуваннях Т. Яхонтової, яка деталізує такий діапазон жанрових дескриптів: 1) жанрова мета; 2) жанрові ролі; 3) місце і статус у жанровій системі; 4) модус; 5) фізичний субстрат жанру; 6) вид жанру; 7) конвенціонізовані шляхи дистрибуції жанру; 8) просторово-текстова локалізація; 9) семіотичний статус; 10) обсяг конкретно-текстових реалізацій та ступінь їхнього формального структурування; 11) особливості когнітивно-функціональної організації семантики жанру; 12) наявність та характер жанрових елементів; 13) мовностилістичне втілення; 14) експліцитні міжжанрові зв'язки; 15) рівень впливу прагматичного чинника галузевої належності (Яхонтова, 2009).

Розмірковуючи про доцільність застосування перелічених критеріїв до жанросфери іноземномовного академічного дискурсу, зазначимо, що такий властиві динамічність, дифузність, негомогенність.

Слушною видається теза про те, що в надрах сучасного академічного дискурсу безперервно з'являються нові, трансформуються / зникають ті чи ті жанри (Белова, 2006). Утім строкатий жанровий репертуар іноземномовного АД ускладнює кількісну фіксацію жанрових утворень, натепер залишаючи їхню номенклатуру на стадії виструнчення.

Прикметно, що жанрологічні дослідження зацентровують увагу на інституційній приналежності академічного дискурсу, а жанр витлумачується як мовна категорія, котра поєднує способи оприявлення типової комунікативної ситуації через конкретні комунікативні алгоритми розгортання дискурсів, а також шляхом організації і формалізації соціальної взаємодії (Бацевич, 2005), у нашому випадку – іноземномовної.

Можемо констатувати, що загальний мовознавчий інтерес до лінгвогенології, набутки вітчизняних та закордонних генеристів употужнюють теорію мовленнєвого жанру та уможливають розширення межників подальшого наукового студіювання

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, мовленнєвий жанр є значущою категорією сучасного іншомовного академічного дискурсу, яка репрезентована низкою специфічних моделей комунікативної взаємодії в межах дискурсивної спільноти. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язуємо з варіативністю модифікацій жанрів іншомовного академічного дискурсу в контексті іноземної мови професійного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005, 264 с.
3. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров. *Литературно-критические статьи*. Москва : Художественная литература, 1979. 423 с.
4. Белова А. Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у ХХІ столітті. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. № 1 Київ : ЦНДВІМ НАНУ, 2006. С. 22–31.
5. Куликова Л. В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме. Красноярск : Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева, 2006. 392 с.
6. Маслова В. Типологія наукового дискурсу в сучасній науковій парадигмі. *Англістика та американістика*. 2013. Вип. 10. С. 39–43.
7. Пилипенко Р. Є. Інституційний комунікативний простір Німеччини : автореф. дис. док. філол. наук. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2007. 40 с.

-
-
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2003. 716 с.
 9. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне вище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетної публіцистики] : монографія. Київ : 2002, 392 с.
 10. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика. *Humanities & Social Sciences*. 2009. С. 97–98.
 11. Шмелєва Т. В. Модель речевого жанра. URL : <https://top-bal.ru/literatura/36867/index.html> (Дата звернення: 02.01.2021).
 12. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія накової комунікації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 402 с.
 13. Lindberg B. The Academic Lecture. A Genre in Between. URL : <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/LIRJ/article/view/1014/885/>. (Last accessed: 29.12.2020).
 14. Miller C. R. Genre as a social action. *Genre and the New Rhetoric* / Eds. A. Freedman, P. Medway. London : Taylor & Francia, 1994. P. 23–42.

КУЗЬМІНА ВІРА СЕРГІЇВНА,

ст. викладач, кафедра англійської мови, ХНУ ім.В. Н. Каразіна

ІВАНІГА ОРІНА ВАЛЕРІЇВНА,

ст. викладач, кафедра педагогіки, іноземної філології та перекладу,

ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Контроль, як відомо, являється важливим фактором в процесі навчання будь-якому навчальному предмету, в тому числі й іноземній мові. Він дає можливість встановити рівень успішності навчання, а також